

Yıl/Year:2 Sempozyum Özel Sayısı / Special Issue of The Symposium,

Kasım/November, 2021, s. 25-52.

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date

Yayın Geliř Tarihi:25-09-2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

Yayınlanma Tarihi:30-11-2021

ISSN: 2757-6000

Eda Uygan

Dokuz Eylöl Üniversitesi

eda_uygan@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-1479-5564

19. YÜZYIL AVRUPA RESİM SANATINDA MODERN KENT KADINI İMGESİ

Öz

18. yüzyılda başlayan bilimsel devrimlerin oluşturduğu toplumsal değışimler etkisini, 19. yüzyılda Sanayi Devrimi ile birlikte artırarak devam ettirmiştir. Bu dönemde özellikle Avrupa'yı etkileyen toplumsal, kültürel ve ekonomik yapıların değışimi ve sanayileşmenin getirmiş olduğu makineleşme süreci sanatı da etkilemiştir. Kentleşme ve modern yaşamın ortaya çıkmasıyla özellikle kadın rollerinin ve yerinin değışmeye başlaması, sanatçıların sanat tarihinde sıklıkla ve farklı şekillerde resmettikleri kadın imgesine bu dönemde de ağırlık vermelerine neden olmuştur.

Bu araştırmanın amacı, 19. yüzyılda Avrupa'da kadınların sosyal yaşama ve iş yaşamına katılımı bağlamında bir mekân olarak kent etkileşiminin resim sanatına yansımalarının incelenmesi ve çözümlenmesidir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Tarama yöntemi ile oluşturulan bu çalışmada öncelikle ilgili konuda mevcut kaynaklar taranacaktır. 19. yüzyıl Avrupa resim sanatında sosyal yaşam ve iş yaşamı içerisindeki modern kadın imgesini kent çerçevesinde ele alan sanatçılara ve eserlerine ulaşılarak incelenmesi ve çözümlenmesi sağlanacaktır. Araştırma her sanatçının bir eseri ile sınırlandırılacaktır.

19. yüzyıl Avrupa'sının resim sanatında kadın imgesinin değışim sürecini de belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, Renoir, Morisot, Caillebotte, Beroud, Stevens, De Neittis, Breitner gibi sanatçıların eserlerine ulaşılmıştır. 19. yüzyıl Avrupa resmi açısından çalışmada Fransa'nın özellikle Paris kentinin öne çıktığı görülmüştür. Araştırmada sanatçıların eserlerinde kadınların giyimleriyle özellikle de şapkalarıyla ön plana çıkarıldıkları görülmüştür.

Anahtar kelimeler: 19. yüzyıl, Avrupa sanatı, Resim, Kent, Kadın, Sosyal Yaşam, İş Yaşamı

THE IMAGE OF THE MODERN URBAN WOMAN IN 19TH CENTURY EUROPEAN PAINTING

Abstract

The social changes created by the scientific revolutions that started in the 18th century continued to increase with the Industrial Revolution in the 19th century. In this period, the change of social, cultural and economic structures that especially affected Europe and the mechanization process brought by industrialization also affected art. With the emergence of urbanization and modern life, especially women's roles and place have begun to change. For this reason, the image of women, which the artists painted frequently and in different ways in the history of art, was also emphasized in this period.

The aim of this research is to examine and analyze how the interaction of the city as a space in the context of women's participation in social and business life in 19th century Europe is reflected in the art of painting.

Qualitative research method will be used in the study. In this research, which was created by scanning method, first of all, existing sources on the relevant subject will be scanned. It will be ensured that the artists and their works, who have dealt with the image of modern women in the social and business life of the 19th century European painting, in the context of the city, will be accessed and analyzed. Research will be limited to one work of each artist.

The works of artists such as Renoir, Morisot, Caillebotte, Beroud, Stevens, De Neittis, Breitner will be used in this research, which also aims to determine the process of change in the image of women in the painting art of 19th century Europe. In terms of 19th century European painting, it was seen that France, especially the city of Paris, came to the fore. In the research, it has been seen that women are featured in the works of the artists with their clothing, especially with their hats.

Keywords: 19th century, European Art, Painting, Urban, Woman, Social Life, Business Life

Giriş

Resim sanatında kadın imgesi, sanat tarihi boyunca çok farklı şekil ve biçimlerle, değişik anlatımlar içinde ortaya çıkmıştır. Sanat tarihinde sıklıkla dinsel, mitolojik, eserlerde yer verilen kadın imgesi, 17. yüzyılda özellikle Hollanda tür resminde iç mekânda da görülmüştür. Siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel değişim ve dönüşümlerin yaşandığı 19. yüzyılda, buna bağlı olarak resim sanatında da benzer değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde özellikle Avrupa'da yaşanan bu değişim ve dönüşümlerin kadın yaşamını ve rollerini nasıl etkilediği ve şekillendirdiği sanatçıların eserlerine yansımıştır. Kadınların kentte, toplumsal yaşama katılımlarının ve hem toplumsal yaşam içinde hem de meslek yaşamında almış olduğu rollerin sanatçıların dikkatini çekmesi, eserlerinde sıkça modern kent kadını imgesine yer vermelerine neden olmuştur. Aynı zamanda sanayileşme ve kentleşme ile birlikte toplumsal çevre, ulaşım, eğlence gibi alanlarda görülen insanların yaşam şeklinin farklılaşmasına yol açan değişim ve dönüşümler de sanatçıların ilgisini çeken diğer bir konu olmuştur.

Bu araştırmanın konusunu, tarihsel ve sosyal açıdan birçok değişimin yaşandığı 19. yüzyıl Avrupa'sında, modern kent kadını imgesinin resim sanatına yansımalarının incelenmesi ve çözümlenmesi oluşturmaktadır.

19. yüzyılda kadınların yeni sosyal yaşamda değişen yeri, toplumdaki konumları ve meslek yaşamındaki rollerinin Avrupa resim sanatına nasıl yansıdığı araştırılması amaçlanmaktadır. 19. yüzyılla değişen ve dönüşen en önemli unsurlardan biri kadınların toplumdaki yerinde ve rollerinde yaşanan farklılaşmadır. Araştırma, modern kent yaşamına geçiş ile görülen bu farklılaşmaların ve dönemin, Avrupa resim sanatındaki sanatçıların eserlerinde yansımalarının görülebilmesi açısından önemlidir.

Yöntem

Bu araştırmanın konusunu Avrupa kapsamında 19. yüzyıl resim sanatında sosyal yaşam ve meslek yaşamı içindeki modern kent kadını imgesini ele alan sanatçıların ürettiği eserleri oluşturmaktadır. İlgili konu çerçevesinde önce resim sanatında, kadın imgesinin yeri açıklanarak konuya giriş yapılacaktır, ardından 19. yüzyılda Avrupa'nın siyasi, toplumsal yapısı ve özelliklerinden bahsedilecektir. Daha sonra konu ile ilgili eserleri olan sanatçılar ve birer eserlerinin, incelenmesi ve çözümlenmesi yapılacaktır. Çalışmada ele alınan eser örnekleri, ilgili konu başlıkları altında yapım yılına göre kronolojik olarak sıralanacaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Alanyazın taraması ile ilgili arşiv, yazılı kaynaklara ulaşıldıktan sonra ele alınacaklar yapıtlar belirlenecek ve daha sonra eserlerin konu çerçevesinde analizi ve çözümlenmesi sağlanacaktır. Sonuçların analiz ve çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılacaktır. Bu yönetime göre; elde edilen bulgular, araştırmanın sonuç bölümünde düzenli bir şekilde belirlenen konu çerçevesinde açıklanarak, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması yapılacaktır.

Resim Sanatında Kadın İmgesi

Sanatın temelindeki kavramlardan biri olarak imge, zengin ve karmaşık olması sebebiyle açıklanması oldukça zordur. Kısaca “gerçekliğin zihindeki yansıması” olarak tanımlanabilen imge, zihinde oluşurken gerçekliğin yeniden kurulması, yeni herhangi bir şeyin temsili söz konusudur. Dolayısıyla zihinde imge alanının oluşumu, kişinin yalnızca algıladığı gerçeklik değildir; yaşantısı, deneyimleri ve birikimleri doğrultusunda genişler. İngiliz yazar, sanat eleştirmeni John Berger (1926-2017)'e göre ise; “Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür.” (Keser, 2009, s. 168). İmge, kişinin algıladığı gerçeklik şeklindeki öznelliği ifade etse de yaşam, deneyim ve birikim gibi bireysel, psikolojik, sosyal, siyasal, kültürel olay ve durumlar için de kullanılır. Bu durumda imgenin temsili de yaşanan çağa göre farklı anlamlar kazanabilir (Aydın, 2019, s. 5).

Avrupa resim sanatında kadın imgesi, her zaman önemi korumuş, ancak kadına farklı dönemlerde değişik anlamlar yüklenmiş ve bu değişimler sanata da yansıtılmıştır. Kadınlar sosyal çevre içinde kendilerine yüklenen görev ve sorumluluklar ile özdeşleştirilerek çeşitli kalıplar içine sokulmuştur. Böylece resim sanatında da bu

kalıplaşmış biçimleriyle aktarılmışlardır. Sanat tarihi boyunca farklı pek çok şekilde kullanıldığı görülen kadın imgesi, çağa ve topluma değişip gelişen imgelerden biridir. Günümüze dek sanatta özellikle din ve mitoloji konularında sıkça kullanılan kadın imgesinin kutsal bir tanrıça, günahkâr, doğurgan ve koruyucu bir anne ya da tüketim kültürünün bir ögesi olarak konumlandırıldığı söylenebilir (Bagherifam, 2019, s. 2). Bu açıdan resim sanatında tarihsel olarak kadın imgelerine bakıldığında daha çok ikiye ayrıldığı düşünülür. Bunlar günahkâr, kötü ve iyi bir eş, anne görevindeki kadın imgeleridir. Batı resim sanatında çıplak kadın imgelerinin kaynağı Havva'nın kendisi değil, günahıdır. İlk kadın Havva'nın yasak elmayı yemesi ve Adem'le paylaşması, günahı "evrenselleştirme" ile beraber her ikisinde de günahkarlığın utancı duygusu doğmuştur. Havva'nın asıl önemi, işlediği günah yüzünden erkeğin cennetten kovulmasıdır. Buna karşın "sanat tarihinde Havva'nın "ilk anneli"ği, Adem'in "ilk baba"lığı kadar önemli değildir." (Leppert, 2009, s. 292). Antik Yunan mitolojisinden örnek vermek gerekirse, dünyada yaratılan ilk kadın "Pandora"nın, Zeus'un insanoğluna verdiği bir ceza olduğu söylenir (Bagherifam, 2019, s. 2). Dini, mitolojik ve tarihi konulu resimlerin yanı sıra, günlük yaşamı betimleyen tür resimleri (janr) 17. yüzyıla birlikte önem kazanmıştır. Böylelikle iç mekân resimlerinde kadınların yaşamından kesitlere yer verildiği bilinmektedir (Sarhanlı, 2008, s. 10). Bu dönemde kadın ve erkeklerin toplum içindeki rollerine bakıldığında kadınlar, erkek egemenliğindeki kırılgan ve zayıf varlıklar olarak görülmüştür. Toplumsal yaşam içinde kadınlara kısıtlama ve sınırlamalar getirilmiştir. "Erkekler kamusal alanlarda, dışarıda özgürleşirken, kadınlar tüketen, doğuran anne ve eş rolü ile ev içinde, özel alanlarla sınırlandırılmışlardır. Bu durum kadınların toplum yaşamında ikinci planda olmasına neden olmuştur." (Harman'dan aktaran Can, 2019, s. 388-389). 19. yüzyıla dek kadınlar sanattan çok zanaat çömlek yapımı, tekstil, iğne işleri, yorgan, ipek dokuma, kilim, halı dokuma gibi zanaat olarak değerlendirilen ve kadın mesleği olarak görülen meslek dalları ile ilgilenmiştir. Fakat o dönemde resim, heykel gibi yüksek sanat olarak adlandırılan alanlarda eser ortaya koyan kadınların sayısının az olduğu gibi genellikle sanatçı aileden ya da soylu bir aileden geldikleri bilinmektedir (Keser ve Keser, 2011, s. 168). 19. yüzyıla gelindiğinde ise plastik sanatlar alanında eserler yapan kadın sanatçıların sayısında artış yaşanmış ve bir kısmı kendi imzalarını atabilir duruma gelmiştir (Heritier, Perrot, Agacinski ve Bacharan, 2021, s. 138).

Toplumda gerçekleşen her yenilik bir öncekine yönelik tepki, bir sonrakine ise sebep olmuştur (Aydın, 2019, s. 2). 18. yüzyılda Avrupa'da başlayan ve 19. yüzyılda da etkisini devam ettiren değişim ve dönüşümler sanata da yansımış, resim sanatında kadın imgesinin yeri de önemli ölçüde etkilenecek yeni bir anlam kazanmıştır.

19. Yüzyıl Avrupası'nda Tarihsel ve Toplumsal Yaşam

Kırsal yaşama ve tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olan 18. yüzyılda, özellikle 1850'lerden itibaren nüfusta hızlı bir artış görülmüştür. İhtiyaçların hızlı nüfus artışı nedeniyle karşılanamayacak duruma gelmesi, yatırım için farklı alanlarının aranmasına

yol açmış ve bunun sonucu olarak Sanayi Devrimi gerçekleşmiştir (Harman ve Hobsbawn'dan aktaran Can, 2019, s. 388).

1740'lı yıllarda Sanayi Devrimi'nin başlangıcı ve Aydınlanma Çağı ile bilime yönelme başlamıştır. Böylece Antik Yunan'da M.Ö. 500'lerde görülen felsefeye, bilime ve sanata olan merak, araştırma arzusu ve tavrı 18. yüzyılda tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Genel olarak Avrupa resim sanatına bakıldığında sosyal olay ve durumların açıklanmasında sanatın yardımcı bir rol üstlendiği görülebilir. Yeni bir üslupla modern sanatın ortaya çıkışı Avrupa'da dönemsel yoğun sosyal, bilimsel hareketliliğin yaşanması ve bunların sanata yansması önem taşımaktadır (Demirkol, 1999, s. 5). “Kadınların gerçek yaşamdaki görünüşleri, sanatçının iç dünyasındaki anlamıyla yeniden şekillenir. Böylece doğal ve gerçek olmayan bir tasarlama uğrar. Bu biçimlendirme doğal değil, imgenin toplumsal anlam kazanmış görünümüdür.” (Demirkol, 1999, s. 13).

Bu gelişmelerle insan, akıl, eşitlik, özgürlük gibi yeni kavramların belirmesi özellikle kadınların toplum içindeki yerini önemli ölçüde etkilemiştir (Can, 2019, s. 389). Sanayi Devrimi sayesinde ilk fabrikaların kurulmasıyla fabrikalarda, kadınlar ve çocuklar daha çokta çocuklarıyla beraber anneler çalışmaya başlamıştır (Heritier ve diğerleri, 2021, s. 145). 18. yüzyılda toplumsal değişim ve dönüşümler ile başlayan kadın hareketi 19. yüzyılda etkisini genişletmiştir. Böylece “Yeni” olan modern terimi, 18. yüzyıl aydınlanma dinamiklerinin görünür hale gelmesiyle bir şekilde 19. yüzyılda Modernizm terimi içinde kullanılır olmuştur. Çünkü 19. yüzyılın hemen öncesinde görülen teknik gelişmeler, yeni yaşama biçimlerinin oluşumlarını hazırlamıştır.” (Bilhan, 2007, s. 22). Bu dönemde feministler, kadınların da erkekler gibi temel haklara sahip olan birey ve insan olması gerektiği görüşüyle, kadınlar için oy kullanma, eğitim hakkı ve evliliklerde kadının konumunun düzenlenmesi adına isteklerde bulunmuştur. 19. yüzyıl, kadınların talep ettiği hakları kısmen elde ettiği ve toplum içindeki konumlarının değişmeye ve dönüşmeye başladığı dönemdir (Demirkol, 1999, s. 63-64).

Yüzyıllar boyunca toplumun düzeni için olumsuz bakılan kadın ve sokak ikiliği tartışmasında dışarı çıkan kadın bir tehdit olarak görülmüştür. Bunun altında, sosyal rollerin cinsiyete göre belirlenmesi ve düzenlenmesi yatmaktadır. 19. yüzyıl başında klassist dönemde Fransa'da meydanlarda, caddelerin kompozisyonu ile kent planlamacılığı, yeni bir etki alanı oluşturmıştır. Ardından sanayileşme, bilim ve teknolojinin sağladığı olanaklar ile çağdaş kent planlaması gelişmeye devam etmiştir (Turani, 2019, s. 72). Batı'da yaşanan ikinci büyük gelişme ile 19. yüzyılın son dönemlerinde başlayan sanayileşme, kentlerde olağanüstü bir büyümeye sebep olmuştur (Demirkol, 1999, s. 81). 19. yüzyılın ikinci yarısında, henüz modernleşen Paris kenti, Paris Ekolü ressamı tarafından takip edilen izlenimci sanatçıların favori süjesi haline gelmiştir. (Hodge, 2019, s. 181). Fransız izlenimci sanatçı Claude Monet (1840-1926)'nin *Saint-Lazare Garı* ve Fransız izlenimci ve ard izlenimci sanatçı Camille Pissarro (1830-1903)'nun *Italiens Bulvarı* resimleri: binalar, insanların koşuşturması, anonimlik gibi 19. yüzyıl sonundaki kent yaşamının farklı yönlerini yansıtır. 20. yüzyıla doğru gelindiğinde ise kentsel çevre, sanatçılar için daha çok konu sunmaya başladığı görülmüştür (Hodge,

2021, s. 180). 19. yüzyılın sonunda modern kent yaşamını betimleyen izlenimci, gerçekçi ve ard izlenimci sanatçılar eserlerinde; barlarda ya da gece kulüplerinde, tiyatrodan, koşu alanında, ya da iş yaşamında bulunan caddede yürüyen ya da birlikte yemek yiyen insanlara yer vermişlerdir (Hodge, 2021, s. 181).

19. yüzyıl ile birlikte modern toplumsal yaşamda, kadın ve mekân olarak kent etkileşiminin değişimi ve dönüşümünün en belirgin biçimde somutlaştığı alanlardan biri resim sanatıdır. Özellikle de kent yaşamı ile ele alındığında resim sanatı, kadınların kentteki davranışları, rolleri, sosyo-mekânsal sınırlılıkları ve hareket alanlarını tanımlamaya ve açıklamaya fırsat veren bir çerçeve sunar (Tuncer, 2015, s. 31). Modern yaşamla birlikte insanlar, geçmişte olduğu gibi doğdukları yerlere değiştirilemez bağlarla bağlanmak yerine, kendi istekleri ve yetenekleri doğrultusunda farklı yaşam imkânlarına sahip olmak için özgür biçimde hareket edebilecek duruma gelmiştir (Mill, 2019, s. 27). Böylesine değişimin ve dönüşümün yaşandığı bir ortamda da sanatçılar özgür bir biçimde kendi bireyselliklerini öne çıkaran eserler ortaya koymaya başlamışlardır.

19. yüzyılda moda, bir çatışma alanı olmuştur. Kadınlar giyinip süslenmeyi, güzel kumaşlardan gösterişli elbiseleri, çarpıcı saç modellerini, farklı mücevherler denemeyi sevseler de diğer yandan, hareket etmeyi zorlaştıran korseler, tarlatanlar, kabarık elbiseler ile moda aynı zamanda bir kısıtlamaya dönüşmüştür (Heritier ve diğerleri, 2021, s. 66). Bu dönemde kadınların pantolon giymesi yasaktır. 19. yüzyılda Paris emniyet müdürü, pantolon giymeye gereksinim duyan kadınların emniyet müdürlüğüne yazılı talepte bulunmaları gerektiğini bildirmiştir. Bu dönemde hayvan resimleriyle ünlü kadın sanatçı Rosa Bonheur (1822-1899)'un doğada rahat bir şekilde resim çizebilmek için talepte bulunduğu ve talebinin kabul edildiği bilinmektedir (Heritier ve diğerleri, 2021, s. 67). Bu durum 19. yüzyılda hem yeni toplumsal düzende dışarı çıkmaya başlayan kadınların varlığını hem de az da olsa meslek seçimindeki farklılıklar ile belirli alanlardaki özgürlüklerini ortaya koymaktadır.

19. Yüzyıl Avrupa Resim Sanatına Yansıyan Modern Kent Kadını İmgeleri Sosyal Yaşam İçinde Kadın İmgeleri Kent Sokaklarında Kadın İmgeleri

Şekil 1: Constantin Guys, 1860-65, Şemsiyeli Kadın, kalem ve kahverengi mürekkep üzerine sulu boya, 27 x 18,4 cm, Getty Museum, Los Angeles

Hollanda doğumlu Fransız sanatçı Constantin Guys (1802-1892), yapıtlarında kadın figürüne sıkça yer vermiştir. Hem modayı hem de kadınların kıyafetleri üzerinden ait oldukları sosyal sınıfı göstermeye çalışmıştır. Kadınlar, adeta resmedildiği giysiler ile bir bütündür ve giyimleri, sınıfsal konumlarını da açıklar (Pollock’tan aktaran Özensoy, 2017, s. 45). Bay G. toplumun hangi sınıfına ait olurlarsa olsunlar, çok süslü ve oldukça da yapay bir şatafatla güzelleştirilen kadınları betimlemeyi tercih etmiştir (Baudelaire, 2017, s. 243). Guys’ın *Şemsiyeli Kadın* isimli eseri, Paris kentinin kalabalık parklarında yürüyüşe çıkan gösterişli kıyafetiyle soylu bir kadını tasvir etmektedir. Eserdeki kadın figürü abartılı kol detayı, kabarık eteği içinde orantısız, küçük bir bedene sahiptir. Figürün anatomisi ve kıyafeti arasındaki uyumsuzluk, sanatçının eserlerindeki asıl amacının kadınların bedenlerinden çok dönemin modasını yansıttığını düşündürmektedir. “Çünkü kadınların yalnızca kendileri ile baş başa kalmalarının önüne modernite ve beraberinde taşıdığı toplumsal cinsiyet sistemi geçmiştir. Guys’ın abartılı çizimleri ise sanatçının modernitenin getirdiği dönüşümlerin cinsiyetler üzerinde yarattığı etkinin farkında olduğunu düşündürür. Bu nedenle ilk bakışta zayıf bir teknik ile çizilmiş olduğu düşünülen kadın portresi, yaşadığı çağın anını yakalayan sanatçının, o anda yaşayan bir özne olarak kendi toplumsal aidiyetini yapıtı üzerinden ifade etmesi olarak değerlendirilebilir” (Özensoy, 2017, s. 45-46). Kadının devasa elbisesi, kabarık eteklerden ya da sertleştirilmiş iç eteklerden oluşan ayrıntılı bir yapıyla desteklenmiştir. Fransız şair, sanat eleştirmeni ve deneme yazarı Charles Baudelaire (1821-1867)’e göre; sanatçının modanın zirvesinde ürettiği suluboyaları ve çizimleri, konularını yalnızca şimdiki zamanda yakalamakla kalmamış, aynı zamanda onları zamansız bir görünümle doldurup tarihi figürler statüsüne yükseltmiştir (“Woman with a Parasol”, 2021).

Şekil 2: Alfred Stevens, yaklaşık 1874, Tren İstasyonunda, panel üzerine yağlıboya, 64,8 × 47 cm, Art Institute of Chicago, Şikago, Illinois

Belçikalı sanatçı Alfred Stevens (1823-1906), zarif, naif, modern kadın resimleri ile tanınan bir sanatçıdır (“At the Railway Station”, 2021). Stevens, *Tren İstasyonunda* isimli eserinde de elini başına yaslamış modern ve zarif bir kadını resmetmiştir. Dönemin moda anlayışına uygun şekilde tasvir edilen kadın bir eliyle çantasını tutmakta, kucağında şemsiye ve köpeği bulunmaktadır. Resmin arka kısmında ise “Granville” yazılı bir kâğıdında kompozisyonda yer alması, sanatçının o dönemde Paris ve Granville arasındaki tren hattını belirtmek istemesi olabilir.

Şekil 3: Gustave Caillebotte, 1877, Paris Caddesi; Yağmurlu Gün, tuval üzerine yağlıboya, 212,2 × 276,2 cm, Art Institute of Chicago, Şikago, Illinois

Fransız izlenimci sanatçı Gustave Caillebotte (1848-1894), *Paris Caddesi; Yağmurlu Gün* isimli eserinde Paris'te bulunan Saint-Lazare tren istasyonundan sadece birkaç dakika uzaklıkta bulunan karmaşık kavşağı resmetmiştir. Bu kavşak, 19. yüzyılın sonlarında Paris'in değişen kentsel ortamını temsil etmektedir. Eserde düz ve geniş görünen bu kavşak, geçmişte dar, eğri sokakları olan ve nispeten dağınık bir tepedir; sanatçı, bu bölgenin yakınında büyümüştür. Fransız politikacı ve şehir planlamacı Baron Georges-Eugène Haussmann (1809-1891) tarafından tasarlanan yeni şehir planının bir parçası olarak, bu sokaklar yeniden döşenmiş ve binalar sanatçının yaşamı boyunca yeniden inşa edilmiştir. Sanatçının başyapıtı olarak kabul edilen bu anıtsal kent görünümünde, ön planda gezinen ve en son moda kıyafetleri giyen gerçek boyutlarda figürlerle tamamlanmış, geniş ve sade bir modernliği çarpıcı bir şekilde yakaladığı görülmektedir. Şehir planına uygun olarak düzenlenen ünlü kavşağın resmedildiği eserde ön planda bir çiftin bulunduğu eserde kadın da modern giyimi, şapkası ve kentli kimliğiyle yer almaktadır. Resmin son derece iyi işlenmiş yüzeyi, titiz perspektifi ve büyük ölçeği, Salon'un akademik estetiğine alışmış Parisli izleyicileri memnun etmiştir. Öte yandan asimetrik kompozisyonu, alışılmadık şekilde kırılmış biçimleri, yağmurla yıkanan ruh hali ve samimi bir şekilde çağdaş öznesi daha radikal bir duyarlılığı uyandırmıştır. Bu nedenlerle resim, büyük ölçüde sanatçının kendisi tarafından organize edilen 1877'nin ünlü Empresyonist sergisine hâkim olmuştur ("Paris Street; Rainy Day", 2021).

Şekil 4: Jean Béraud, 1880-1881, Pont des Arts'ta Rüzgârlı Bir Gün, tuval üzerine yağlıboya, 39,7 x 56,5 cm, Metropolitan Museum Of Art, New York

Rusya doğumlu Fransız izlenimci sanatçı Jean Béraud (1849-1935), Paris toplumunun günlük yaşamını ve gece hayatını resmettiği eserleri ile ünlüdür. Sanatçının günlük yaşam resimlerinden biri olan *Pont des Arts'ta Rüzgârlı Bir Gün* adlı eserinde

Paris'te Seine nehri üzerinde bir yaya köprüsü betimlenmiştir. Institut de France (Fransa Enstitüsü), Académie Française (Fransız Akademisi) de dâhil olmak üzere beş akademiyi bir araya getiren bir Fransız öğrenilmiş cemiyetidir. Paris'te bulunan Enstitü, yaklaşık bin vakfın yanı sıra ziyarete açık müzeler ve şatoları yönetmektedir ("Institut de France", 2021). Fransa Enstitüsü ile Louvre'daki Cour Carrée arasındaki Seine'yi kapsayan bir yaya köprüsü olan Pont des Arts (Sanatlar Köprüsü)'ü tasvir etmiştir. Burada, Institut de France ile Louvre Müzesi'ndeki ana avlulardan biri olan Cour Carrée arasında Seine'yi kapsayan bir yaya köprüsü olan Pont des Arts'taki hareketli trafiği tasvir etmektedir. Rüzgâr, silindirik şapkalarını tutan beyleri bırakır ve şık, zarif bir genç kadının eteklerini kaldırarak, uçuş uçuş görüntüsünü ortaya çıkarır. Béraud, eserde kendini Quai du Louvre'da konumlandırmıştır; Enstitü'nün kubbesi ise arka planda görülmektedir ("A Windy Day on the Pont des Arts", 2021).

Şekil 5: Vincent Van Gogh, 1886, “Le blute-fin” Değirmeni, tuval üzerine yağlıboya, 55,2 x 38 cm, Museum Fundatie, Zwolle

Hollandalı ard izlenimci sanatçı Vincent Van Gogh (1853-1890)'un “*Le blute-fin*” *Değirmeni* adlı eserini 1975 yılında, Museum de Fundatie'nin kurucusu ve Museum Boijmans Van Beuningen'in eski direktörü Dirk Hannema, (1895-1984) Paris'teki Hein sanat galerisinden satın almıştır. Resmi Van Gogh'a ait olabileceğini düşünmüş, ancak bu satın alma o zaman herhangi bir ilgi görmemiştir. Fakat 2010 yılında, Hannema'nın tabloyu haklı olarak on dokuzuncu yüzyılın en ünlü Hollandalı sanatçısına atfettiği anlaşılmıştır (“De molen 'Le blute-fin'”, 2021). 1886 yılında Paris'te resmedilen eser, Montmartre'deki Moulin Blute-fin'i, sahneyi dolduran dikkate değer sayıda figürle göstermektedir. Blute-fin Mill, Van Gogh'un Paris çalışmalarında öne çıkan bir şey olmasa da onun sanatsal tutkuları hakkında bilgi içermektedir. Sanatçı, kariyerinin başlangıcından itibaren insan figürünün ressamı olmak istemiştir. Bu eser de, o dönemdeki Paris canlılığının en iyi resmedilmiş ifadelerinden biridir (“Vincent van Gogh's The Blute-fin Mill”, 2021). Dönemin modasına uygun giyinen Quinsac'ın kadınları, esen rüzgârla canlanırken hem arka plandaki yel değirmenine çıkmaya çalışan hem de merdivenlerden aşağı inen kalabalık resme hâkim olmuştur (Gramotnev, 2019, s. 76).

Şekil 6: George Hendrik Breitner, 1898, Amsterdam'daki Paleisstraat'taki Singel Köprüsü, tuval üzerine yağlıboya, 100 × 152 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

Hollandalı ressam ve fotoğrafçı olan George Hendrik Breitner (1857-1923), özellikle Amsterdam izlenimciliği için önemli sanatçılardan biridir. Fotoğrafçı olmanın avantajını da kullanan sanatçı, resimlerine hazırlanırken sık sık fotoğraf çekmiştir. Breitner'in *Amsterdam'daki Paleisstraat'taki Singel Köprüsü* adlı resmi için de bir dizi ön çalışma da bilinmektedir. Eserin merkezinde yer alan kadının izleyiciye doğru yürümesi ve görüntünün kesilmesi çok fotografik bir görünüme sahiptir. Başlangıçta burada bir hizmetçi resmedildiği, ancak olumsuz eleştirilerden sonra resimlerini satan sanat satıcısının, Breitner'dan onları bir hanımefendiye dönüştürmesini istediği bu nedenle resmin değiştirildiği bilinmektedir ("De Singelbrug bij de Paleisstraat in Amsterdam", 2021).

Sosyo-Kültürel Alanda ve Eğlence Mekânlarında Yer Alan Kadın İmgeleri

Şekil 7: Berthe Morisot, 1875, Baloda, tuval üzerine yağlıboya, 62 x 52 cm, Musée Marmottan, Paris

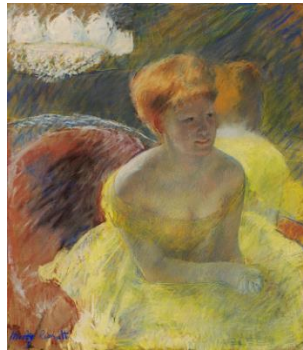
Fransız izlenimci ressamlardan biri olan Berthe Morisot (1841-1895), genel olarak dış ve iç mekânlardaki kadınları resmetmiştir (Erden, 2016, s. 52). Geleneksel düşünceye bağlı kalan sanatçı, kadınları daha çok bahçelerde, evlerinde ya da parklarda tasvir etmiş; toplumsal hayata onları pek dâhil etmemiştir. Baloya giden kadınları, modern yaşamın sahnelerinde bile kendi evinde tasvir etmiştir. Sanatçının *Baloda* adlı resmi, bu temayı işleyen nadir resimlerinden biridir. Figürün resmedildiği mekân büyük ihtimalle sanatçının evinin bahçesidir. Figür, gece hayatı içinde sunulmaya çalışılmış olsa da, ifade ve pozu "evinin kadını" konumunu korumaktadır (Sarhanlı, 2008, s. 148). Eserin arka planında yemyeşil bitkilerin varlığı ile sanatçı, Paris'te Avenue d'Eylau'daki dairesinde

bilinmeyen bir modelin pozunu tasvir etmiştir. Resimde sanatçı, ağırlıklı olarak modelin elbisesine ve aksesuarlarının işlenmesine önem vermiştir. Korsenin şifonu, eldivenleri ve ağırlıklı olarak beyaz yelpazesi, saç, göz ve arkadaki koyu bitkilerle tezatlık oluşturmaktadır. Sarı, mavi, kırmızı ve yeşil ile aydınlanan eser, 1875 yılının kısıtlı palet karakteristiğini tamamlar şekildedir (“Au Bal”, 2021).

Şekil 8: Louis Bérard, 1877, Opera Merdivenleri, tuval üzerine yağlıboya, 65 x 54 cm, Musée Carnavalet, Paris

Fransız sanatçı Louis Bérard (1852-1930), *Opera Merdivenleri* isimli eserinde Fransa'nın Paris kentindeki Palais Garnier adındaki opera binasını resmetmiştir. İkinci İmparatorluk döneminde tasarlanan, "III.Napolyon" tarzının bir başyapıtı olan ünlü Garnier Operasının, 1875'e kadar törenle açılışı yapılmamıştır. Bir gerçekçilik ustası olan Bérard, bu eserinde opera binasının en görkemli bölümlerden birini temsil etmektedir. Bir akşamın animasyonunu çağrıştıran büyük merdivenin resmedildiği eserin sağında yer alan, opera binasının mimarı Fransız Charles Garnier (1825-1898)'in arkadan bir karakteri selamlayarak davet etmesi, resme izleyici daha çok çekmektedir (“L’escalier de l’Opéra”, 2021). Büyük bir kalabalığın yer aldığı eserde erkekler, dönemin modasına uygun olan koyu renk takımlarıyla betimlenmiştir. Kadınlar ise erkeklerden farklı olarak değişik renklerdeki şık elbiseleriyle dikkat çekici bir biçimde kentin önemli mekânlarından bir olan Palais Garnier’da opera ya da bale izlemeye gelmiştir.

Şekil 9: Mary Cassatt, yaklaşık 1879, Tiyatroda, kâğıt üzerine pastel boya, 55.4482 x 46.0502 cm, Nelson Atkins Museum of Art, Kansas City

Aslen Amerikalı izlenimci sanatçı Mary Cassatt (1844-1926)'ın, hayatının büyük çoğunluğunu Fransa'da geçirdiği ve Fransız İzlenimcilik akımına değerli katkılar sağladığı bilinmektedir (Yılmaz, 2015, s. 78). Cassatt, *Tiyatroda* adlı eserinde, yalnız bir kadını resmin merkezine oturtmuştur. Resmin konusu, tuvalin büyük bölümünü kaplayan sarı, gece elbiseli genç kadının titreşen enerjisidir (Sarhanlı, 2008, s. 154). Eserdeki kadın, oturmuş, ellerini kucağında kavuşturmuş ve hafifçe sola dönük bir biçimdedir. Avize sol üst köşede parlamaktadır ("At the Theater", 2021). 19. yüzyılda kısmi özgürlüğün tadını çıkaran kadınlar, konsere gitmek gibi eğlenceli aktivitelerden hoşlanmışlardır. Böylece, modern kentte gelişen kadın seyirci kültürü de Cassatt'ın eserlerinde görülebilir. Bu tür sahnelerin betimlendiği eserlerde izleyiciler ya doğrudan ya da arkadan görülmüş, kadınlar da gösteri havasına uygun şekilde giysilerle sunulmuştur. Ama kırmızı bir kadife loca koltuğunda oturan kadın, aktif rol oynar, gecenin öneminin farkındadır; bilinçli bir izleyici olduğu ifadesinden ve duruşundan bellidir. Sanatçının asıl amacı genç bir kadının eğlendiğini açıkça göstermektir (Sarhanlı, 2008, s. 154).

Cassatt'ın eserindeki modelin, kız kardeşi Lydia olduğu düşünülmektedir. Kronik hastalığına rağmen resimde mutlu görünmesi, sanatçının tipik bir Amerikan kadınına da sergilediği söylenebilir. 1882 yılında kardeşi ölen Cassatt, sonraki yıllarda, kardeşini hep iyi günlerindeki gibi oldukça fazla resmetmiştir (Saraç, 2018, s. 66).

Şekil 10: Giuseppe De Nittis, 1879, Posillippo'da Öğle Yemeği, tuval üzerine yağlıboya, 173,3 x 109 cm, Galleria d'Arte Moderna di Milano, Milan

İtalyan sanatçı Giuseppe De Nittis (1846-1884), Paris Salon Sanatı üslubu ile izlenimci tarzı birleştirmesiyle tanınır. Sanatçının Posillippo'da Öğle Yemeği isimli resmi, Napoli'de kaldığı süre boyunca 1878 yılının sonu ile 1879 yılının baharı arasında yaşadığı bir akşam kutlamasını ölümsüzleştirmektedir. Eleştirmenlerin, ressamın 1878 yılında Paris Exposition Universelle (Paris Evrensel Sergisi)'den sonra Napoli'ye dönüşünde hemfikir olmaları bu tarihi doğrulamaktadır. Resmin arka planında Cape Posillipo ve Palazzo Donn'Anna'dan buranın İtalya'nın Napoli kenti olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Nittis ile diğer sanatçı arkadaşları arasında körfeze bakan bir terasta yapılan görüşmelere tanıklık etmektedir; bu akşamlarda sanat üzerine tartışmalar, şarkı söyleme ve gitar eşliğinde yapılmaktadır. Karakterlerin tanımlanması tartışmalıdır, sadece merkezde görünen De Nittis'in karısı Léontine kesindir. Sağda oturan erkek ve kadının Eduardo Dalbono ve eşi Adele olduğu tahmin edilmektedir. Bu arada, sakallı erkekler için birkaç isim önerilmiştir. Bu belirsizlik, bazı eleştirmenlere göre bunların gerçeklikten değil, Fransız sanatına atıfta bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Resim

asında De Nittis'in Manet'nin çalışmaları ile olan ilişkisinin bir sembolü olarak kabul edilmektedir. O zamanlar tamamlanmamış ve küçük bir eser olarak kabul edilen tablonun De Nittis tarafından Paris'e getirildiğini ve ölümüne kadar orada atölyesinde kaldığı bilinmektedir (“Lunch at Posillippo”, 2021).

Sekil 11: Jean Louis-Forain, 1880, Opera’da bir Loca, krem dokuma kâğıt üzerine guaj boya, 28,9 x 23,7 cm, Harvard Art Museums, Harvard University, Cambridge

İzlenimci Fransız bir ressam ve matbaacı olan Jean Louis-Forain (1852-1931), tıpkı Degas gibi tiyatro ve restoran motiflerini tercih etmiştir. Degas'ın takipçileri arasında en güçlü sanatsal kişiliklerden biridir. Bir ressam olarak, ışık koşulları için hassas bir dokunuşa ve görsel bir alanın yapısal bölünmesi için ince bir yeteneğe sahip olan sanatçı, izlenimci tekniklerde ustalaşmıştır. Eğlence dünyasının küçük formatlı sahneleri, karanlık ve aydınlık ya da güçlü, parlak renklerin ayırt edici karşıtlıklarını kullanmış ve kabataslak gölgeleri, kendi üslubuyla asimetrik değerleri olan daha önemli düz renk bloklarıyla birleştirmiştir. Bir eğlence sahnesinin küçük bir bölümünü gösteren *Opera’da bir Loca* adlı eseri, opera izlemeye gelmiş ve bir locada bulunan seyircileri göstermektedir (“A Box at the Opéra”, 2021). Bu dönemde 1860’lı yıllardan sonra görülen erkek giyiminin kapalı, katı ve koyu renklere bürünmesi; zarif ve hafif elbiselerin ise ancak kırlarda giyilmesi resim sanatına da yansımıştır. Kadınların elbiseleri ise renk çeşitliliği ve aksesuarlarıyla ön plana çıkmıştır (Willerwal, 1991, s. 1186). Bu eserde de erkeklerin benzer biçimde ve koyu takımlar ile tasvir edilmiş kıyafetleri ile görülmektedir. Modern, mavi bir elbise ve şapkası ve aksesuarlarıyla locada bulunan kadın figür ise sohbet ettiği görülmektedir.

Şekil 12: James Tissot, 1885, Paris'in Kadınları: Sirk Aşığı, tuval üzerine yağlıboya, 147,3 x 101,6 cm, Museum of Fine Arts, Boston, Massachusett.

Fransız ressam James Tissot (1836-1902)'un, yaşamının çoğunu İngiltere'de geçirmiş olduğu bilinmektedir. Tıpkı İzlenimciler, özellikle de arkadaşı Edgar Degas gibi konularını modern şehir yaşamından seçmiştir. Bununla birlikte, kesin, ayrıntılı ve anekdot tarzı, muhafazakar akademik resimle daha fazla yakınlık göstermiştir. Sanatçının *Paris'in Kadınları: Sirk Aşığı* adlı eseri *La Femme à Paris* (Paris'in Kadınları) adlı bir seriye aittir, farklı sosyal sınıflardan kadınları tesadüfen çeşitli mesleklerde ve eğlencelerde karşılaşmış gibi gösteren on sekiz büyük resimden biridir. Bu eserde yüzü izleyiciye dönük bir kadının, resmin dışına doğrudan bakışıyla izleyiciyi eylemin bir katılımcısı olarak bağlar. Etkinlik, amatör sanatçıların aristokrasinin üyeleri olduğu bir "yüksek yaşam sirkidir"dir ("Woman of Paris: The Circus Lover", 2021).

Şekil 13: Louis Anquetin, 1888, Élysée Montmartre'da Zarif Bir Kadın, tuval üzerine yağlıboya, 90,5 x 72 cm, Art Institute of Chicago, Şikago, Illinois

Fransız sanatçı Louis Anquetin (1861-1932), 1882 yılında Paris'e geldikten sonra Toulouse-Lautrec ile tanışmıştır. Yenilikçi Aquetin, Lautrec'in sözleriyle "stüdyonun görkemi" olarak nitelendirilmiştir. Her iki sanatçı da modern hayata, özellikle de Paris'in gece hayatına odaklanmıştır. Sanatçının *Élysée Montmartre'da Zarif Bir Kadın* adlı resmi Moulin de la Galette ve Moulin Rouge'dan önce gelen bir dans salonu olan Élysée Montmartre'nin bahçesinde yürüyen yalnız bir kadını tasvir etmiştir. Kadının baskılı elbisesi ve andıran abartılı şapkası ile modadan çok bir kostümü andırmaktadır ve kimliği

anlaşılamamaktadır. Arka planda ağaçların arasında gizlenen kadın figürlerinin aksine, Ön plandaki kadının zarıflığı ve spot ışıklarındaki rahatlığı, ziyaretçiden ziyade popüler eğlence mekânının adeta bir parçası gibidir. (“Modern Art Monday Presents: An Elegant Woman at the Élysée Montmartre By Louis Anquetin”, 2021).

Şekil 14: Luis Jiménez Aranda, 1889, Paris Fuarında Hanımefendi, tuval üzerine yağlıboya, 120,7 x 70,8 cm, Meadows Museum, University Park, Teksas

Luis Jiménez Aranda (1845-1928), İspanya doğumlu Fransız bir sanatçıdır. Sanatçının, *Paris Fuarında Hanımefendi* adlı dikey eseri, yaklaşık dört fit yüksekliğinde ve iki fit genişliğindedir. Resim, taş korkuluğa yaslanmış bir kadını gösterir. Kadın, beyaz gömlek üzerine siyah bir ceket ve kafasında küçük, kırmızı şapka ile modaya uygun giyinmiştir. Sol tarafta olan hanımefendi, mavi bir etek giymiş, belden ayak bileği kadar uzanan etek ucu, dantel bir bantla süslenmiştir. Koyu renk çoraplar ve fiyonklu parlak siyah ayakkabılar giymiştir. Eldivenli sağ elinde ten rengi bir eldiven, sol elinde ise kapalı kırmızı bir şemsiye tutmaktadır. Şemsiyenin ucu, sol ön tarafında, ferforje bir kafe sandalyesinin koltuğuna dayalıdır. Aynı sandalyenin koltuğunda mavi ciltli bir kitap sağında ise iki sandalye ve bir masa vardır. Sandalyelerden birinin koltuğunda siyah bir şemsiye, masanın üzerinde ise Le Figaro gazetesi ve biri boş diğeri dolu iki bira bardağı durmaktadır. Arka planda halka açık ve yeşil alanı bulunan Champs de Mars'taki Paris Fuarı'nın birkaç pavyonu ve orijinal kırmızı kahverengi renginde Eyfel Kulesi'nin bir bölümü görülebilir (“Lady at the Paris Exposition”, 2021).

Şekil 15: Louis Abel-Truchet, yaklaşık 1890, Fuar Alanı, Yer Pigalle, tuval üzerine yağlıboya, 45,7 x 38,1 cm, Gallery 19c, Kaliforniya

Belle Époque (Güzel Dönem) döneminin Fransız poster sanatçısı ve ressamı olan Louis Abel-Truchet (1857-1918)'in kariyerindeki en seçkin eserleri arasında Fransız halkının keyif aldığı eğlence sahneleri yer almaktadır. La fête foraine, genellikle basitçe karnaval veya gezici lunapark olarak adlandırılan bir gezici karnavaldır. Eğlence gezileri, yiyecek satıcıları, ürün satıcıları, şans ve beceri oyunları, heyecan verici eylemlerden oluşabilen eğlence şovları görülür. Gezici karnaval, eğlence parkı veya lunapark gibi kalıcı bir yerde kurulmaz, bir yerden bir yere taşınır, hem şehrin yakınlarda hem de şehir içinde açık alanlara takılır ve bir süre sonra yeni bir yere taşınır (“Traveling Carnival”, 2021). Belle Époque Paris, Işık Şehri'nin modernliğini ve heyecanını yakalamak isteyen sanatçılar için sonsuz konular sağlamıştır. Abel-Truchet, Seurat, Toulouse-Lautrec ve İspanyol sanatçı Pablo Picasso (1881-1973) da dâhil olmak üzere, bu popüler fuarların zevkini ve bazen de karanlık yüzünü anlatan birçok sanatçıdan biridir. Sanatçı, *Fuar Alanı, Yer Pigalle* adlı eserinde gece gökyüzünde parlayan gaz fenerleriyle dönen atlıkarıncanın parlak ışıklarını ve uzaktaki dönme dolabın iskelet formunu yansıtmıştır. Yürüyüş yolu seyircilerle doludur; iri bir adam ve onun kadın arkadaşı, kırmızı pantolonları ve kepleri ile tanımlanan bir grup asker ve bize doğru hareket eden iki kadın (çalışmak veya eğlenmek için fuarda olup olmadıklarını söylemek mümkün olmasa da) sanki seyirciye Place Pigalle'nin gösterisinin başlamak üzere olduğunu haber verir ve akşam şenliklerine katılmaya çağırır gibi izleyiciye sanatçının gözünden bakmaktadır (“Fairground, Place Pigalle”, 2021).

Şekil 16: Paul Gustave Fischer, 1891, Sirk Çeşitliliği: Jernbanegade'de Bir Akşam, Sirk Binası, Kopenhag, tuval üzerine yağlıboya, 80,6 x 105,4 cm, Özel Koleksiyon

Danimarkalı sanatçı Paul Gustave Fischer (1860-1934) *Sirk Çeşitliliği: Jernbanegade'de Bir Akşam, Sirk Binası, Kopenhag* adlı eserinde bir sirk gösterisini resmetmiştir. Kopenhag'daki Sirk Binası, sirk gösterilerine ev sahipliği yapmak için 1866 yılında tamamlanmıştır. Bina daha sonra 1914 yılında çıkan bir yangın nedeniyle kül olmuştur. Bu nedenle mevcut tablo, 1891'den itibaren iç mekânın önemli tarihsel bir kayıdır. Sahnede ünlü Fransız aktris Madame Pacra Marseillaise şarkısını söylemektedir. Masada oturan sanatçının kardeşi Niels Fischer, ön planda solda, puro içerken izleyiciye arkasını dönmüş şekilde tasvir edilmiştir. Kompozisyonun ortasında duran sanatçının iki arkadaşı Høyrup ve Tontoppidan ayakta durmaktadır. Sanatçının karısı Dagny Fischer ise zarif bir kürk manto giymiş, sağdaki masada otururken resmedilmiştir ("I Cirkus Varieté: An evening at the Cirkusbygningen, Jernbanegade, Copenhagen", 2021).

İş yaşamına Dâhil Olan Kadın İmgeleri

Şekil 17: Pierre-Auguste Renoir, 1874, Parisli, tuval üzerine yağlıboya, 163,2 x 108,3 cm, National Museum Cardiff, Galler

İzlenimcilik akımının önde gelen isimlerinden biri Fransız ressam Pierre-Auguste Renoir (1841-1919)'dir. Sanatçının *Parisli* adlı eseri, 1874 yılında ilk Empresyonist sergisinde yer almıştır. Eserdeki model, 1863-68 yılları arasında Odéon'da oynayan Madam Henriette Henriot (1857-1944)'tur. Renoir onu, resimlerinde sık sık model olarak kullanmıştır. Resme Parisli adını vererek, onun belirli bir bireyden ziyade bir tipi temsil ettiğini belirtmiştir. 1874 sergisinin bir eleştirmeni eser ile ilgili görüşünü, "Ayak bileği botunun burnu neredeyse görünmez ve küçük siyah bir fare gibi dikizliyor" şeklinde ifade etmiştir. Kadının şapkası bir kulağının üzerine eğik ve cüretkâr bir şekilde cilveli... Gülümsemesi sahte ve yüzü hem yaşlı hem de çocuksudur. Bu karmaşık durum tuhaf olsa da modelde bir naiflik de vardır. Eserden bu küçük hanımın iffetli görünmek için çok uğraştığı izlenimi edinilir. Son derece iyi boyanmış elbise gök mavisidir. Daha önce Edgar Degas'ın arkadaşı Fransız sanayici, sanat koleksiyoncusu ve izlenimci ressam Henri Rouart (1833-1912), Fransız yeni izlenimci ressam Paul Signac (1863-1935) gibi sanatçılar tarafından beğenilen seçkin koleksiyonunda yer alan bu eser, 1913 yılında Gwendoline Davies (1882-1951) tarafından satın alınmıştır ("La Parisienne", 2021).

Şekil 18: Edgar Degas, 1882, İki Kadın, kâğıt üzerine pastel boya, 76 x 85 cm, Özel Koleksiyon

Fransız heykeltıraş, ressam ve çizer olan Edgar Degas (1834-1917), daha çok dans temalı eserleri ile öne çıkmıştır. Toplumsal cinsiyetin modern toplumdaki davranışları şekillendirmesine büyük ilgi duyan sanatçının resimlerinde karşılıklı ilişkiler oldukça iyi yansıtılmıştır. “Örneğin; kadınların karşılıklı ilişkilerindeki samimiyet erkeklerin çok daha koruyucu ve iddialı tavırlarından kati suretle ayrılmaktadır. Bu resimde bir şapkacı asistanı müşterinin denediği şapkayı düzeltmektedir. Degas figürlerin giysilerinin detaylarına ve şapkanın tasarımına büyük özen göstermiştir. Müşteri resim çerçevesinin dışında kalan aynadaki yansımasına dikkatle bakmaktadır” (Kear, 2013, s. 142).

Şekil 19: Edouard Manet, 1882, Folies-Berger'de Bar, tuval üzerine yağlıboya, 96 x 130 cm, The Courtauld Institute of Art Gallery, Londra

19. yüzyılda modern yaşamı konu alan ilk sanatçılardan biri Fransız ressam Edouard Manet (1832-1883)'nin sembollerle dolu olan *Folies-Berger'de Bar* isimli eserinde ellerini, beyaz mermer bir masaya yaslamış, önünde çeşitli içki şişeleri bulunan genç bir figür resmin odak noktasındadır. Adı Suzon olan genç kadın, hem Monet'nin modellliğini hem de Folies-Berger'de barmenlik yapmaktadır. Eserdeki mekân, Montmartre Bulvarı yakınında Paris'in önemli eğlence mekânlarından biridir (Öndin, 2019, s. 22). “Barın adındaki “folies” sözcüğü (Latince folia), yapraklar tarafından gizlenmiş ve içinde her türlü eğlencenin yapıldığı kırsal ev anlamına gelir. İkinci sözcük de barın yakınında bulunan sokağın adıdır: Rue Bergere.” (Öndin, 2019, s. 22). Eser sanatçının yaptığı son büyük eseridir. Manet, resmi için taslakları yerinde çizmiş, fakat eserini stüdyoda tamamlamıştır (Graham-Dixon, 2018, s. 223). Dönemin eğlence merkezlerinden biri olan Folies-Berger'de birçok balkon bulunmaktadır. Genç figürün arkasında aynadan yansıyan görüntüde ise balkonlardan birinde oturan kalabalık

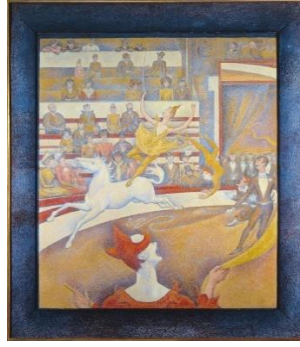
görülmektedir. Erkekler koyu renklerle tasvir edilmiş, kadınların ise karışık renklerle, eldivenli ve şapkalı bir şekilde betimlenmiş, modern Paris yaşamını yansıtmıştır. Balkonda ön kısımda yer alan sarı eldivenli kadın, Mery Laurent, onun arkasındaki bej renkli elbiseli kadın, Jeanne de Marsy, Manet'nin arkadaşlarıdır (Öndin, 2019, s. 22). “Folies –Bergere’de bir barın alegorik bir yorumu da resmin “Cennet ve Cennet’ten Kovuluş” imgesi olduğudur. Tavandan yere kadar uzanan aynalarda, eğlenen Parisliler betimlenirken -neşeli ve sınır tanımayan bir gece hayatı görüntüsü-iyi giyinimli barmen kadın, bu tür gece zevklerine asla katılamayacak ve daima bir izleyici olmaya mahkûm, kederi yüzüne yansımış bir Venüs figürü gibidir.” (Thompon, 2014, s. 44). “Manet aynı konuyu çeşitli yönlerden ele almıştır. Bu resimlerden ilki Rotterdam’ın Boymans Müzesi’nde, biri ünlü petrol kralı Gülbenkian’ın özel koleksiyonunda, öbürleri de New York, Wahington ve Kansas City şehirleridir.”(Altuna, 2019, s. 156). Resim “çağdaş öncü sanatın en ilgi çekici örneklerinden” biridir. Sanatçı eğlenen mutlu kalabalığı, aynadan yansıyan görüntüyle izleyiciye iletmiştir. Arka planda görünen modern kent insanlarının oluşturduğu kalabalık, serbest, lekesel, izlenimci bir biçimde ele alınırken ön plandaki genç kadın ise gerçekçi ve ayrıntılı, titiz şekilde işlenmiştir. Genç kadının ruhsal yapısı ise arka plandaki insanlar ile oldukça zıttır (Altuna, 2019, s. 155).

Şekil 20: Henri de Toulouse-Lautrec, 1889-1890, Moulin Rouge’da: Dans, tuval üzerine yağlıboya, 115,6 x 149,9 cm, Philadelphia Museum of Art, Philadelphia, Pensilvanya

Fransız sanatçı Henri de Toulouse-Lautrec (1864-1901), özellikle Moulin Rouge (Kırmızı Değirmen)’u resmettiği resimlerle üne kavuşmuştur. Sanatçının büyük ebatlardaki *Moulin Rouge’da: Dans* adlı resim de 1890’da, Paris yakınlarında bulunan bu popüler dans salonunu göstermektedir. Koyu renk paltolu erkekler ve silindirik şapkalar kendi aralarında sohbet ederken kadınlar, süslü şapkalar ve tüylü şapkalar ile tasvir edilmiştir. Merkezde insanlar dans etmektedir. Figürler ve eğimli döşeme tahtaları arasında geniş, açık alanlar resmin içine girmeye ve kalabalığa katılmaya davet eder gibidir. Ön planda pembe giysi ile gösterilen kadın profilden, gözleri kapalı, dansçılara dönük bir biçimdedir. Hareketsiz silüetler bakışımızı dansçının kıvrımlı, ritmik figürlerine doğru çeker. Dansçının gölgeleri ön plandaki yerde vücutlarının şekillerini yansıtmaktadır. Lastik görünümlü bacakları olan erkek dansçı, takma adı Kemiksiz Valentine olan tanınmış bir oyuncudur. Burada dans öğretirken gösterilmektedir. Arka planda barmen zor seçilmektedir, siyah bluz giyen şapkalı beylere içecek servisi

yapmaktadır. Çubuğun arkasında dört dikey sütun ve üç gaz lambası, arkasındaki ağaçları aydınlatan avizeler bulunmaktadır. Lautrec, düzenlenmiş renklerini özel bir şekilde kullanarak, birçok insanla gerçek bir dans salonu hissi yaratmaya çalışmıştır. Neredeyse gürültülü müziği ve kahkaha atan kalabalığın dumanlı hava ve kokuyu izleyiciye hissettirmektedir. Sanatçı, bir gece kulübü olan Moulin Rouge'un ilk müşterileri arasındadır. Lautrec, kariyerinin en büyük ve en hırslı eserlerinden biri olan bu tuvale, mekânın 1889 yılının ekim ayında açılmasından kısa bir süre sonra başlamıştır. Arkasında, muhtemelen Lautrec tarafından yazılmış bir el yazısında "Valentin tarafından yeni kızların eğitimi" yer alır. Esnekliğiyle tanınan bir gece kulübü yıldızı olan Valentin, hareketli tekmeleriyle kırmızı çoraplarını ve kabarık beyaz iç eteklerini ortaya çıkaran bir kadın partnere bakan ince, şapkalı bir figür olarak tasvir edilmiştir. Gösteriler arasındaki gayri resmi bir anı vurgulayan tablo, kulübün müşterileri ile göz alıcı eğlencesini sunar. ("At the Moulin Rouge: The Dance", .2021).

Şekil 21: Georges Seurat, 1891, Sirk, tuval üzerine yağlıboya, 186 x 151 cm, Mesee d'Orsay, Paris

Fransız sanatçı Georges Seurat (1859-1891)'nın *Sirk* adlı eseri *Parade et Chahut*, *Le cirque* olarak isimlendirilen modern şehrin popüler cazibesi gece gösterilerine adanmış, bir serinin üçüncü parçasıdır. Sirk teması, 1880'lü yıllarda, özellikle Renoir, Degas ve Toulouse-Lautrec ile sıklıkla işlenmiştir. Ancak *Sirk*, bu dönem içindeki bölünmeci araştırmanın en etkileyici uygulamalarından biridir. Seurat eserinde Charles Henry (1859–1926) 'nin çizgi ve rengin psikolojik etkileri üzerine teorilerini ve ayrıca Fransız kimyager Michel Eugène Chevreul (1786-1889) ve Amerikalı fizikçi Nicholas Ogden Rood (1831-1902) tarafından formüle edilen renklerin optik karışımı yasalarının teorilerini yorumlamıştır. Resimde iki mekân yan yanadır: pist ve sanatçılar, hepsi kıvrımlı, stilize arabesk ve spiraller içinde, dinamik hatta dengesizlik içindedir. Tribünlerde izleyiciler, katı, dik, hareketsiz duruşları ile titiz bir geometri oluşturulmuştur. Seurat, resmini doğrudan tuval üzerine boyanmış koyu bir bordür ve aynı mavi tonla işlenmiş düz bir çerçeve ile izole etmiştir. Renklerin düzeni de kesin kurallara uyar: İlkel ve saf renklerin kullanımı tuvale hâkimdir. Palet üç temel tonla eşleşir: kırmızı, sarı ve mavi ("Le Cirque" 2021).

"Resmin ön planına, Seurat'nın turuncu ve kırmızı "noktalar" eklemeye başladığı yere baktığımızda ise en yüksek ton karşıtlığı olan alanları belirlerken bitmiş resimde karanlık

bölgelerin zengin, aydınlık bölgelerin parlak görünmesini sağlama almak için nasıl ince hesaplar yapıldığını görebiliriz.” Sanatçı eserinde kıvrımlara ve oylumlara oldukça ağırlık vermiştir. Ritim oluşturmak amacıyla desen, sirk müziğini çağrıştıran görsel bir unsur olarak ise doku kullanmıştır. Resmin aynı zamanda 19. yüzyılın görünüş takıntısının sonunu getirdiği de ifade edilmektedir (Thompson, 2014, s. 64).

Eserde hareket halindeki beyaz bir atın üzerinde dengede durmaya çalışan sarı elbisesiyle bir kadın akrobat görülmektedir. Eser ile bu dönemde kadınların meslek yaşamında gösteri sanatlarında da aktif rol aldığını göstermektedir. Aynı zamanda arka planda izleyiciler arasında modern giyimleriyle kadınların, gösteriyi izlemeye gelmesi sosyal yaşama dâhil olduklarını göstermektedir.

Sonuç

Araştırmada Fransız sanatçıların daha fazla eserlerine ulaşılmış, özellikle kent olarak da Paris öne çıkmıştır. Bunun dışında Hollanda, Danimarka, İtalya, Belçika’daki sanatçılara ulaşılmıştır. İncelenen eserlerde İzlenimcilik yaygın olmak üzere Ard İzlenimcilik, Noktacılık, Gerçekçilik gibi sanat akımları görülmüştür. Özellikle izlenimci sanatçıların ortak noktalarının modern kentli kadınları içeren Paris bulvarları, opera, bale, sirk, kafe ve bar konulu eserleri olduğu söylenebilir. 19. yüzyılda Avrupa resim sanatında kent sokaklarındaki kadın imgelerine bakıldığında kadınların kentin işlek caddeleri, merkezi alanları ve önemli sayılabilecek yerlerinde yer aldığı görülmüştür. Bu dönemde dışarı çıkabilen kadınlar hem gündüz hem de gece sahnelerinin betimlendiği eserlerde görülmüştür. Sanatçıların gün içindeki bir anı resmettikleri eserlerde genel olarak kadınların giyimlerinde orta ve koyu tonlar öne çıkmaktadır. Bu durumda gece yaşamında giyim için renk seçimi konusunda daha özgür davranabildikleri söylenebilir.

Kentin sosyokültürel alanlarında ve eğlence mekânlarının resmedildiği eserlerdeki kadın imgelerinin ise opera, balo, tiyatro, sirk, fuar alanı ve bir öğle yemeği gibi konularda yer aldığı görülmektedir. Bu durumda 19. yüzyılda kadınların da dışarda eğlenebilmesinin ve sosyokültürel faaliyetlere rahat bir şekilde katılım gösterebilmesinin sanatçıların da dikkatini çekmiş ve yapıtlarına yansımıştır. Fakat incelenen eserler içinde Morisot’un eseri araştırmadaki diğer eserlerden farklıdır. Çünkü geleneksel düşünceye bağlı kalan sanatçı esasen baloda ismini verdiği eserinde figürü, evinin bahçesinde resmetmeyi tercih etmiştir. Bunun yanında Cassatt ve Anquetin ise resimlerinde tek bir kadın figürünü merkeze alarak yalnız bir şekilde dışarıda eğlenebilen kadınların da olabileceğini göstermişlerdir. Özellikle Cassatt’ın eseri kompozisyon açısından da farklıdır; araştırmada gösteri sahnelerinin betimlendiği resimlerde genellikle izleyiciler doğrudan veya arkadan görülmektedir. Cassatt’ın eserinde ise tek bir izleyici yer almaktadır.

Araştırmada ilgi çeken eserlerden biri de Renoir’ın eseridir. Kentleşme öncesinde yalnızca önemli sayılan kadınların kendi isimleri ile portreleri yapılırken bu kez bir kentli sıfatıyla ve kente atıfta bulunan mavi renk ile betimlendiği görülmüştür.

19. yüzyılda Avrupa resim sanatındaki eserlerde kadın imgelerine bakıldığında kadınların modellik, şapkacı asistanlığı, barmenlik yaptığı ya da dansçı ve akrobat gibi gösteri sanatlarında yer alarak iş yaşamına dâhil olduğu görülmektedir. Böylece geçmişte zanaat alanında çalışabilen kadınlar artık farklı meslek rollerinde yer alabilmiştir.

Araştırmada Morisot, Cassatt gibi modern kent kadını betimleyen kadın sanatçıların eserlerine de ulaşılmıştır. Dolayısıyla modern kent kadını imgesini konu alan resimler hem dönemin kadın sanatçıları gözünden hem de erkek sanatçıları gözünden incelenmiş ve çözümlenmiştir. Çalışmadaki eserlerin yapım yılları incelendiğinde 19. yüzyılda modern kent kadınlarının toplumsal yaşamın içinde resim sanatında tasvir edilmesinin daha çok 19. yüzyılın ikinci yarısında yoğunlaştığı söylenebilir. İzlenimci ressamların pek çoğu yaşadıkları sosyal ortamı resimlerine yansıtmıştır. Bu açıdan onların eserlerinden dönemin kadınlarının yaşamlarını da gözlemleyebilmek mümkündür. Bu açıdan İzlenimcilik, hem resim sanatı açısından hem de o dönemin kadınlarının yaşamlarını anekdot tarzda görebilmek açısından hem sanat tarihi hem de toplumsal tarih açısından önemli bir veri kaynağıdır.

Kadın modern kentin eğlence mekânlarının bir parçası olarak kimi zamanda öznese olarak resmedilmeye başlanmıştır. Çağın modasına uygun resmedilen kıyafetler ile resmedilen genellikle benzer tonlarda koyu renk giyinen erkek figürleri resmin arka planında kalmış, kadınlar ise farklı renklerdeki giyimleri, şemsiye, şapka ve eldiven gibi aksesuarlarıyla ön plana çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Altuna, S. (2019). Ünlü Ressamlar: Hayatları ve Eserleri. İstanbul. Hayalperest Yayınevi.

Art Institute Of Chicago. Chicago. Paris Street; Rainy Day (2021, 20 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.artic.edu/artworks/20684/paris-street-rainy-day>

Arts and Culture. Lunch at Posillippo. (2021, 22 Eylül). Erişim Adresi: <https://artsandculture.google.com/asset/lunch-at-posillipo-giuseppe-de-nittis/FAFDjRAYZwhKyA> Wikipedia. Institut de France. (2021, 23 Eylül). Erişim Adresi: https://fr.wikipedia.org/wiki/Institut_de_France

Artvee. (2021, 19 Kasım). At the Railway Station. Erişim Adresi: <https://artvee.com/dl/at-the-railway-station-2/>

Aydın, K. (2019). Modern Sanatta Kadın İmgesinin Değişimi (Resim Sanatı Örneğinde). Yüksek Lisans Tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Bagherifam, P. (2019). Postfeminist Yaklaşımla Çağdaş Sanatta Kadın İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Ana sanat Dalı.

Baudelaire, C. (2017). (Çev. Ali Artun). Modern Hayatın Ressamı. İstanbul. İletişim Yayınları.

Bilhan, D. Ş. (2007). 19. Yüzyıl Avrupa Resminde Zaman Kavramının Anlamsal Değişimi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(1), 17-33.

Can, A. (2019). 19. Yüzyılda Kadın Sanatçı Olmak: Rosa Bonheur. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi, 4(6), 386-407.

Christie's. I Cirkus Varieté: An evening at the Cirkusbygningen, Jernbanegade, Copenhagen. (2021, 24 Eylül). Erişim Adresi: https://www.christies.com/lot/lot-6049058?ldp_breadcrumb=back&intObjectID=6049058&from=salessummary&lid=1

Demirkol, A. (1999). 19. Yüzyıl Resim Sanatında Sosyolojik Açından Kadın Konumu. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı.

Erden O. (2016). Modern Sanatın Kısa Tarihi. İstanbul. Hayalperest Yayınevi.

Erden, E. O. (2016). Modern Sanatın Kısa Tarihi. İstanbul. Hayalperest Yayınevi.

Gallery 19c. Kaliforniya. Fairground, Place Pigalle. (2021, 22 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.gallery19c.com/artists/81-louis-abel-truchet/works/1/>

Graham-Dixon, A. (2018). (Çev. Ahmet Fethi Yıldırım). Sanatçılar Yaşamları ve Eserleri. İstanbul. Alfa yayınları.

Gramotnev, H. (2019). Femme au chapeu: Art, Fashion and the Woman's Hat in Belle Epoque Paris. Master of Arts by Research. Department of Art History and Film Studies Faculty of Arts and Social Sciences The University of Sydney.

Heritier, F., Perrot, M., Agacinski, S. ve Bacharan, N. (2021). (Çev. Yonca Aşçı Dolar). Kadınların En Güzel Tarihi. İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hodge, S. (2019). (Çev. Deniz Öztok). Sanatın Kısa Öyküsü. İstanbul. Hep Kitap.

Hodge, S. (2021). (Çev. Deniz Öztok). Modern Sanatın Kısa Öyküsü. Hep Kitap.

J. Paul Getty Museum. Los Angeles. Woman with a Parasol. (2021, 2 Eylül). Erişim Adresi: <http://www.getty.edu/art/collection/objects/220796/constantin-guys-woman-with-a-parasol-french-1860-1865/>

Kear, J. (2018). (Çev. Berrin Alpay). Degas-500 Görsel Eşliğinde Yaşamı ve Eserleri. İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Keser, N. (2009). Sanat Sözlüğü. Ankara. Ütopya Yayınevi.

Keser, İ. ve Keser, N. (2011). Kadın Sanatçıların Yüzyılı: 19. Yüzyıl. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. Özel Sayı. Cilt/Vol. 1.

Leppert, R. (2009). (Çev. İsmail Türkmen). Sanatta Anlamın Görüntüsü: İmgelerin Toplumsal İşlevi. İstanbul. Ayrıntı Yayınları.

Meadows Museum, University Park. Teksas. Lady at the Paris Exposition. (2021, 19 Eylül) Erişim Adresi: <https://meadowsmuseumdallas.org/collections/pages/objects-1/info/?query=mfs%20any%20%22paris%20exhibition%22>

Mesee d'Orsay. Paris. Le Cirque. (2021, 21 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.musee-orsay.fr/fr/oeuvres/le-cirque-542>

Metropolitan Museum Of Art. New York. A Windy Day on the Pont des Arts. (2021, 22 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435654>

Mill, J. S. (2019). (Çev. Damla B. Aksel). Kadınların Özgürleşmesi. İstanbul. Pinhan Yayıncılık.

Musée Carnavalet. Paris. L'escalier de l'Opéra. (2021, 22 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.carnavalet.paris.fr/fr/collections/l-escalier-de-l-opera>

Musée Marmottan Monet. Paris. Au Bal. (2021, 2 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.marmottan.fr/notice/4020/>

Museum Fundatie. Zwolle. De molen 'Le blute-fin. (2021, 24 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.museumdefundatie.nl/en/explore-the-fundatie-collection/object/?pagina=0&id=0&>

Museum of Fine Arts. Boston. Woman of Paris: The Circus Lover. (2021, 21 Eylül). Erişim Adresi: <https://collections.mfa.org/objects/33605/women-of-paris-the-circus-lover?ctx=fb2ad361-c256-4f41-acb0-828f70f2ba80&idx=22>

National Museum Cardiff. Galler. La Parisienne. (2021, 2 Eylül). Erişim Adresi: <https://museum.wales/collections/online/object/ad07f7ef-94c9-38d6-b8d9-0a6c507df4f6/La-Parisienne/>

Nelson Atkins Museum of Art. Kansas City. At the Theater. (2021, 21 Eylül). Erişim Adresi: <https://art.nelson-atkins.org/objects/8262/at-the-theater>

Nineteenth-Century Art World. Vincent van Gogh's The Blute-fin Mill. (2021, 24 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.19thc-artworldwide.org/autumn10/vincent-van-goghs-the-blute-fin-mill>

Öndin, N. (2019). Modern Sanat. İstanbul. Hayalperest Yayınevi.

Özensoy, E. (2017). Modern Sanatın Doğuşunda Kadın İmgesi: Türk ve Avrupa Resim Sanatı Karşılaştırması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sanat Tarihi Anabilim Dalı Sanat Tarihi Programı.

Philadelphia Museum of Art. Philadelphia. At the Moulin Rouge: The Dance. (2021, 22 Eylül). Erişim Adresi: <https://philamuseum.org/collection/object/82776>

Rijksmuseum. Amsterdam. De Singelbrug bij de Paleisstraat in Amsterdam. (2021, 22 Eylül). Erişim Adresi: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-3580>

Saraç, N. (2018). 19. Yüzyıl Resim Sanatında Lirik İfade Aracı Olarak Pastel Boya Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Altınbaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı.

Sarhanlı, A. (2008). İzlenimci (Empresyonist) Resimde Kadın İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Anabilim Dalı.

The Worley Gig. Modern Art Monday Presents: An Elegant Woman at the Élysée Montmartre By Louis Anquetin. (2021, 24 Eylül). Erişim Adresi:

<https://worleygig.com/2019/11/18/modern-art-monday-presents-an-elegant-woman-at-the-elysee-montmartre-by-louis-anquetin/>

Thompson, J. (2014). Modern resim nasıl okunur: Modern Ustaları Anlamak. İstanbul. Hayalperest Yayınevi.

Tuncer, S. (2015). Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusala Feminist Bir Saha Hikâyesi. Moment dergi, 2(2), 30-58.

Turani, A. (2019). Sanat Terimleri Sözlüğü. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Web Gallery of Art. A Box at the Opéra. (2021, 24 Eylül). Erişim Adresi: https://www.wga.hu/html_m/f/forain/boxopera.html

Wikipedia. Traveling Carnival. (2021, 22 Eylül). Erişim Adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/Traveling_carnival

Willerval, B. (1991). Memo Larousse. Cilt 4. İstanbul. Milliyet Yayın A.Ş.

Yılmaz, B. S. (2015). Feminist Eleştiri Kuramının Mary Cassatt'nın Yapıtlarına Uygulanması. Sanat ve Tasarım Dergisi, 5(8), 75-92.

Görsel Kaynaklar

Şekil 1: Kaynak: <https://www.getty.edu/art/collection/objects/220796/constantin-guys-woman-with-a-parasol-french-1860-1865/> , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 2: Kaynak: <https://www.artic.edu/iiif/2/2ba51712-835e-c17c-5f48-240bc76561a0/full/843/0/default.jpg> , **erişim tarihi:** 20.09.2021

Şekil 3: Kaynak: <https://www.artic.edu/iiif/2/f8fd76e9-c396-5678-36ed-6a348c904d27/full/843/0/default.jpg> , **erişim tarihi:** 20.09.2021

Şekil 4: Kaynak: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f2/Jean_B%C3%A9raud_A_Windy_Day_on_the_Pont_des_Arts.jpg , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 5: Kaynak: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/99/Le-Blute-Fin-Windmill-1886.jpg> **erişim tarihi:** 24.09.2021

Şekil 6: Kaynak: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dc/Breitner3.jpg> **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 7: Kaynak: <https://ninschart.de/wp-content/uploads/2019/07/Bildschirmfoto-2019-07-03-um-14.44.23.jpg> **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 8: Kaynak :

https://www.parismuseescollections.paris.fr/sites/default/files/styles/pm_notice/public/atoms/images/CAR/meero_carp2164_001.jpg?itok=HP3C9IT2 , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 9: Kaynak: [https://art.nelson-](https://art.nelson-atkins.org/internal/media/dispatcher/1008970/preview)

[atkins.org/internal/media/dispatcher/1008970/preview](https://art.nelson-atkins.org/internal/media/dispatcher/1008970/preview) , **erişim tarihi:** 21.09.2021

Şekil 10: Kaynak:

https://lh3.googleusercontent.com/VOWbCoHTJOTVVFVVolrC7Eezk912-HNK06Mz3exPS7zsf_X1VNET1cBn8nolfykqC=s1200 , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 11: Kaynak: <https://www.wga.hu/art/f/forain/boxopera.jpg> **erişim tarihi:**

24.09.2021

Şekil 12: Kaynak:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fd/James_Tissot_-_Women_of_Paris%2C_The_Circus_Lover.jpg , **erişim tarihi:** 19.09.2021

Şekil 13: Kaynak: [https://www.artic.edu/iiif/2/a7638f95-22e3-5fff-8605-](https://www.artic.edu/iiif/2/a7638f95-22e3-5fff-8605-49fd6d8aac79/full/843,/0/default.jpg)

[49fd6d8aac79/full/843,/0/default.jpg](https://www.artic.edu/iiif/2/a7638f95-22e3-5fff-8605-49fd6d8aac79/full/843,/0/default.jpg) , **erişim tarihi:** 20.09.2021

Şekil 14: Kaynak: [https://meadowsmuseumdallas.org/wp-content/plugins/cg-](https://meadowsmuseumdallas.org/wp-content/plugins/cg-collection/a.php?path=/Media/images/MM.69.24_Embark.jpg)

[collection/a.php?path=/Media/images/MM.69.24_Embark.jpg](https://meadowsmuseumdallas.org/wp-content/plugins/cg-collection/a.php?path=/Media/images/MM.69.24_Embark.jpg) , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 15: Kaynak: [https://artlogic-](https://artlogic-res.cloudinary.com/w_900,h_660,c_limit,f_auto,fl_lossy/artlogicstorage/gallery19c/images/view/afb469d9f0db0a678822d50c88134171j.jpg)

[res.cloudinary.com/w_900,h_660,c_limit,f_auto,fl_lossy/artlogicstorage/gallery19c/ima-](https://artlogic-res.cloudinary.com/w_900,h_660,c_limit,f_auto,fl_lossy/artlogicstorage/gallery19c/images/view/afb469d9f0db0a678822d50c88134171j.jpg)
[ges/view/afb469d9f0db0a678822d50c88134171j.jpg](https://artlogic-res.cloudinary.com/w_900,h_660,c_limit,f_auto,fl_lossy/artlogicstorage/gallery19c/images/view/afb469d9f0db0a678822d50c88134171j.jpg) **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 16: Kaynak:

<http://www.artnet.com/WebServices/images/ll00027lld92MJFgPNECfDrCWvaHBOcaKBF/paul-fischer-i-cirkus-variet%C3%A9:-an-evening-at-the-cirkusbygningen,-jernbanegade,-copenhagen.jpg> **erişim tarihi:** 24.09.2021

Şekil 17: Kaynak: [https://museum.wales/media-dams/60c18d32-9bc7-3c54-8ef0-](https://museum.wales/media-dams/60c18d32-9bc7-3c54-8ef0-2bfa096ef323/large/)

[2bfa096ef323/large/](https://museum.wales/media-dams/60c18d32-9bc7-3c54-8ef0-2bfa096ef323/large/) , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 18: Kaynak:

[https://images.fineartamerica.com/images/artworkimages/mediumlarge/1/two-women-](https://images.fineartamerica.com/images/artworkimages/mediumlarge/1/two-women-edgar-degas.jpg)
[edgar-degas.jpg](https://images.fineartamerica.com/images/artworkimages/mediumlarge/1/two-women-edgar-degas.jpg) , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 19: Kaynak:

[https://www.pivada.com/content/images/thumbs/000/0006399_folies-bergerede-bir-](https://www.pivada.com/content/images/thumbs/000/0006399_folies-bergerede-bir-bar.jpeg)
[bar.jpeg](https://www.pivada.com/content/images/thumbs/000/0006399_folies-bergerede-bir-bar.jpeg) , **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 20: Kaynak:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d5/HenriDeToulouse-Lautrec-AtTheMoulinRouge-TheDance-1889-90-VR.jpg/1200px-HenriDeToulouse-Lautrec-AtTheMoulinRouge-TheDance-1889-90-VR.jpg> **erişim tarihi:** 22.09.2021

Şekil 21: Kaynak: <https://cdn.mediatheque.epmoo.fr/link/uwg189jp0uo5j0g.jpg> , **erişim tarihi:** 19.09.2021